ЛП

ПРО ІСТОРІЮ ТЕКСТУ Й ТЕКСТИ В ІСТОРІЇ

28 січня в Київському міському будинку вчителя відбувся творчий вечір відомого літературознавця-текстолога, заслуженого працівника культури України, кандидата філологічних наук, старшого наукового співробітника, заступника директора Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України Сергія Гальченка, книга якого "Історія тексту" висунута на здобуття Національної премії України імені Тараса Шевченка 2016 р. У рамках заходу номінант презентував свої останні видання: Гальченко С. А. Історія тексту. Джерелознавчі і текстологічні аспекти творчості П. Г. Тичини, В. М. Сосюри та Остапа Вишні. – К.: Наук. думка, 2014. – 688 с.; Михайло Драй-Хмара. Твори. – К.: Наук. думка, 2015. – 712 с.; упорядкування і примітки С. А. Гальченка.

Вечір відкрив директор Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАНУ, доктор філологічних наук, професор, академік *Микола Жулинський*. У вступному слові він зауважив, що велика кількість людей у залі – приємна несподіванка для нього, адже громадська прихильність до літературознавства була втрачена в радянську добу, коли ця наука виконувала прикладні функції – зобов'язання перед Комуністичною партією й Комітетом державної безпеки. Тодішній директор Інституту літератури Микола Шамота примушував співробітників писати на ідеологічно заангажовані теми, обслуговуючи тоталітарний режим.

За кожною постаттю, яку висвітлює книжка, висунута на здобуття Шевченківської премії, – цікава, пошукова дослідницька праця. Це велика робота, яку в нас рідко оцінюють належним чином. Автор виявив, опублікував і прокоментував тексти, які лягли в основу багатьох наступних видань, реконструювавши авторський задум. Робота, здійснена впродовж останніх років, викликає захоплення. Сергій Гальченко, зокрема, повертав зі США архіви й полотна В. Винниченка.

Сергій Гальченко у виступі зазначив, що торік із його участю відкрито дві Шевченківські світлиці – у Малинському лісотехнічному коледжі (Житомирська обл.) і в середній школі села Карапиші (Київська обл.) – на малій батьківщині літературатурознавця.

"Книжка "Історія тексту", – згадує автор, – творилася з 1973 року, коли я одержував архів В. Сосюри від його вдови Марії Гаврилівни. Саме з її вуст я почув автентичні рядки поета: "І пішов я тоді до Петлюри, / як громами в степах загуло. / Скільки нас, отаких, попід мури / од червоної кулі лягло". Поет, як відомо, роздавав свої рукописи друзям, і "компетентні органи" заборонили йому декламувати поему "Махно" (1924). Мене тоді шокувала наявність не відомих нам творів – поем "Мазепа", "Розстріляне безсмертя", роману "Третя Рота", рукописи яких передала родина письменника на державне зберігання. Комуністична система пильно стежила за літературознавцями. У моїй робочій кімнаті в Архіві-музеї літератури і мистецтва УРСР робили "шмони", вилучали небажані рукописи. З 1973 по 1988 рр. мені вдалося надрукувати лише інформацію про архів Сосюри в журналі "Архіви України" (1974). Його ідеологічно неприйнятні рукописи опинилися у спецсховищі. Публікацію роману "Третя Рота" в газеті "Молодь України" 1959 року було обірвано на самому початку вольовим рішенням одного з тогочасних комсомольських діячів, що знайшло відображення в байці В. Сосюри "Дрозд і Соловей". Навіть текст вірша "Любіть Україну" спотворили цензори. 1988 року в журналі "Київ" почали друкувати "Третю Роту", у "Вітчизні" – поему "Розстріляне безсмертя" (щоправда, з купюрами). Оприлюднено епіграми поета на тодішніх літературознавців – Шамоту, Новиченка. Отже, ті твори й розвідки, які друкувалися в журналах, я звів в одну книжку – "Історія тексту".

1978 року до Архіву-музею літератури й мистецтва надійшов архів П. Тичини, який я впорядковував. Відомо, що поет якось сказав: "А моя творчість пішла за водою". Про шеститомник, який передував дванадцятитомному виданню спадщини класика, Станіслав Тельнюк говорив, що це "обчухраний відполірований телеграфний стовп, а розкішне дерево поезії Тичини нікому не відоме". Коли ж готували до друку академічне зібрання творів, то в редколегії виникла полеміка про доцільність публікації таких віршів, як "І Бєлий, і Блок…", "Паліть універсали". У першому томі довелося вилучити другу частину диптиха "Пам'яті Шевченка" із закидами нібито на адресу "первопрестольної", вірш "Пам'яті тридцяти", завершальну антистрофу збірки "Замість сонетів і октав" тощо. Із фрагмента "Чистила мати картоплю" вилучено згадку про "Леніна-антихриста". Перший том було підписано до друку наприкінці 1981 р., але вже 1990-го року в додатках до 12-го тому опубліковано раніше небажані твори, зокрема й автентичний текст поеми "Золотий гомін". На жаль, я досі надибую книжки класиків, видані вже в незалежній Україні за державні кошти на основі колишніх спотворених версій, приміром, "Мою автобіографію" Остапа Вишні.

Я консультував Варвару Олексіївну Губенко-Маслюченко, удову нашого славетного гумориста, щодо впорядкування його архіву. Лише після її смерті ми змогли опрацювати ці джерела. Мені пощастило бути першим публікатором табірного щоденника Остапа Вишні "Чиб'ю" (1934), його ж

листів із заслання. Ще більшим везінням уважаю знахідку в архівах "Ухтпечлагу" на Далекому Заполяр'ї табірних нарисів письменника та його документів. 1989 року, напередодні 100-річного ювілею гумориста, разом із прийомною дочкою Павла Губенка Марією Євтушенко я готував книжку "Трагічна "десятирічка" Остапа Вишні". Щоб зібрати матеріал, поїхав у Заполяр'я, де в архівах та музеях Ухти й Сиктивкара відшукав рукописи понад 20 його творів, написаних у таборах. 1934 року сатирика – політичного "зека" Павла Губенка – залучили до написання книги до 5-річчя Ухтпечлагу "Пять лет борьбы за освоение Севера". Йому було доручено готувати нариси про 24 ударників праці (табірної, звісна річ). Їх було створено 21, і ці рукописи збереглися. Книжку було надіслано до Москви, в управління ГУЛАГу, але дозволу друкувати наклад там не дали. Про причину відмови можна тільки здогадуватись, ознайомившись із її змістом, де Остап Вишня з властивим йому гумором розкрив секрети державної машини нищення безневинних людей. Письменник показує зростання кількості в'язнів, описує табірний раціон харчування, згадує про тамтешнє родовище радону, яке запрацювало на користь "людей, звільнених від капіталістичних ланцюгів". Мені вдалося розшукати в архіві об'єднання "Комінафта" наказ від 12 квітня 1934 року про зарахування Павла Губенка до списків перевалочного пункту в місті Котласі, звідки він пройшов етапом 600 км до міста Чиб'ю (нині Ухта).

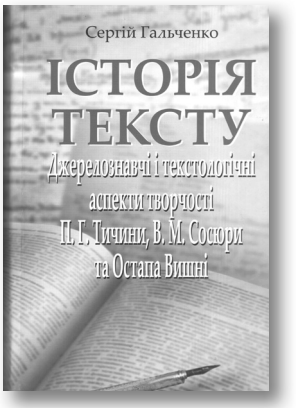

З літа 1934 по лютий 1935 року письменник мав змогу творити власну "захалявну книжку" – табірний щоденник "Чиб'ю – 1934", який М.Євтушенко передала до відділу рукописів Інституту літератури ім. Шевченка. "Чиб'ю" вперше 1989 року опублікував журнал "Київ". З печорських архівів я багато дізнався про табірне життя Остапа Вишні, зокрема про 1000-кілометровий етап у лютому 1935 року з "перспективою" замерзнути в тундрі, померти з голоду, бути розтерзаним дикими звірами або людоїдами, про що є свідчення в тих архівах. Там же, в архівах, я дізнався, що через табори "Ухтпечлагу" пройшло, страшно уявити, – 20 мільйонів зеків!"

Кандидат історичних наук, доктор політичних наук, народний депутат України, позаштатний радник Президента України *Микола Томенко* у своєму виступі зазначив, що за десять років він разом із С. Гальченком реалізував близько 30 проектів: "Невідомий Тичина" (на радіо "Ера"), два альбоми малюнків Шевченка, перевидання в українському перекладі біографії Кобзаря, написаної М. Чалим. На батьківщині М. Драй-Хмари відкрито білборд при в'їзді в село Малі Канівці Чорнобаївського району Черкаської обл. Видання його творів уже презентували в Черкасах, заплановано такий захід у Кам'янці-Подільському, у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка. Наших класиків слід оцінювати за тим, що вони встигли зробити для національної культури. Завдяки їм ми нині маємо українську державу. Сьогодні напрочуд актуально звучать міркування М. Драй-Хмари в допису "Чому донбаському пролетареві треба українізуватися?" (1930).

Відомий поет *Дмитро Павличко* у своєму виступі зауважив, що в київських школах досі немає режиму цілковитого панування української мови, тому виходить, що в дітей виховують ненависть до України. Ми не маємо права змінювати Конституцію, доки не повернемо контролю над російсько-українським кордоном. Відповідно про автономію Криму й Донбасу нині не йдеться. Цікаві думки були висловлені на адресу автора книжки Сергія Гальченка.

У вечорі взяли участь народні артисти України, лауреати Шевченківської премії *Анатолій Паламаренко* (прочитав гумореску Остапа Вишні "Шовініст") і співак *Олесь Харченко*, який разом із С. Гальченком провів багато Шевченківських концертів, виконувач обов'язків головного редактора газети "Літературна Україна" Станіслав Бондаренко, а також гості з Малинського лісотехнічного коледжу.

Олександр Брайко
м. Київ

Отримано 2 лютого 2016 р.